

HISTÈRIA A LES PAELLES O LA MISÈRIA DELS GRANS

NACIONALISMES D'EUROPA DE L'OEST.

El passat mes de setembre es produí a Sueca, on visc, un incident que m'ha capficat durant les darreres setmanes. Resulta que en el ja tradicional concurs de paelles que es realitza a la localitat en el context de les festes del poble, tres joves membres d'ERPV que assistien a l'acte aprofitaren la presència de les càmeres de Canal 9 per a denunciar la intenció del govern de la Generalitat d'impedir que els valencians puguem veure TV3. En què consistí la denúncia? Ho podeu veure al youtube i a d'altres llocs de la xarxa (es.youtube.com/watch?v=fSVDxImJs94) però ja us ho avance jo: aquests joves improvisaren uns cartellots on deia "Volem TV3 i "Sí a TV3" i els exhibiren ràpidament situant-se darrere la presentadora quan l'estaven grabant en directe. Ni cal afegir que Canal 9 tallà les imatges de seguida. Però no és aquesta la qüestió que m'agradaria comentar: allò que realment em va provocar una perplexitat indignada fou la reacció d'alguns membres del PP local (entre ells, el seu número 1) que insultaren, llançaren toallols i fins i tot intentaren agredir els perpetradors de semblant blasfèmia (vegeu *El País*, *el Levante* i *Las Provincias* del 17/9/2007 i del 18/9/07). Inclús l'anterior candidat popular a l'alcaldia els amenaçà dient-los que d'ara endavant miraren sota el cotxe abans de pujar (encara que ell diu que fou a l'inrevés, que li ho digueren a ell els membres d'ERPV). Sí, lector, ho has entés bé: no estem parlant d'un minoritari grupuscle d'extrema dreta, sinó de representants del partit que actualment governa els valencians amb una esparverant majoria (a Sueca fou el més votat) i del segon en importància (de moment!) en l'àmbit estatal.

Com és possible que en una democràcia es produesquen reaccions violentes d'aquest tipus? A mesura que li donava voltes a l'incident, em recordava d'un magnífic llibre d'un autor poc conegut a l'estat espanyol: es tracta de l'obra *Misèria dels petits estats d'Europa de l'est*, del pensador hongarés István Bibó. En ella, aquest polítòleg tracta bàsicament de com l'existència en Europa central i oriental de nacionalismes de caràcter excloent i agressiu ha entrebancat la vida política democràtica en aquesta regió. Uns nacionalismes l'origen dels quals es trobava directament relacionat amb les dificultats que aquestes nacions tenien per a constituir-se en sòlids estats independents i segurs davant les possibles agressions dels seus veïns o dels imperis de torn. Segons l'anàlisi de Bibó, són aquesta mena de dificultats les que es troben a la base dels

moviments feixistes (entre ells, el nazisme), més que no pas l'adhesió a una ideologia concreta. Doncs bé, més enllà de l'explicació històrica específica que dona Bibó, el que ací m'interessa subratllar és l'ús per part del pensador hongarès d'una categoria analítica que li serveix per a donar compte del tipus de comportament associat al nacionalisme feixista: es tracta de la categoria d' "histèria col·lectiva" o "histèria política". I m'interessa subratllar aquest concepte perquè fa referència a tot un seguit de símptomes que podem trobar en altres contextos molt més propers...

Segons Bibó, les histèries col·lectives són estats duradors de por col·lectiva que envaeixen les masses després de grans traumatismes històrics (enfonsament dels prestigis polítics, revolucions, ocupacions estrangeres, desfetes militars...) i que es manifesten en la por constant de conspiracions, de revolucions, d'agressions, així com en la persecució d'adversaris polítics reals o imaginaris. Els símptomes específics d'aquesta enfermetat política serien: el desconeixement de la realitat per part de la comunitat; la incapacitat per a resoldre els problemes de la vida col·lectiva; la incertitud o la hipertròfia de l'avaluació de si mateix; les reaccions irrealistes i desproporcionades a les influències del món exterior. Les histèries col·lectives, a més, engendren uns individus cecs i obstinats que creuran en les il·lusions estúpides que caracteritzen la histèria i les difondran. Engendrarán també un grup d'aprofitadors de la histèria, que viuran d'ella, així com botxins i gangsters. Però separant aquests grups de la resta de la comunitat no es soluciona el problema: la histèria col·lectiva afecta la comunitat sencera, i si els problemes traumatitzants que es troben a la seua base no es solucionen, aquesta continuarà (afectant la "gent normal" i al cap d'un temps recreant els fanàtics, els aprofitadors, els botxins...).

En la comunitat histèrica, el pensament, els sentiments i l'activitat dels seus membres es fixen patològicament en la situació traumatitzant, tot defugint, però, un enfrontament realista amb els problemes que aquesta ha engendrat i refugiant-se en pseudosolucions escapistes. Per tal d'afavorir aquest escapisme, l'opinió pública o dirigent d'aquesta comunitat elabora un cert nombre d'eslògans que s'oposen a la realitat desagradable. La visió del món histèrica és tancada i homogènia: ella ho explica tot, ho justifica tot, les seues afirmacions són en perfecta sintonia amb les seues prescripcions. És un sistema tancat els elements del qual mantenen entre ells una relació plenament satisfactòria. El problema és que aquests elements responen a una situació falsejada en el punt de partida, responen al desig de la comunitat i no a la realitat. El

resultat d'aquest forma de "ment captiva", que diria Milosz, no és altre que la reducció al silenci de les veus més lúcides que no s'ajusten als eslògans dominants.

Certament, l'anàlisi de Bibó es refereix a una regió geogràfica molt concreta, i una lectura apressada i simplista del seu text podria fer-nos pensar que els nacionalismes histèrics només afecten les nacions de l'Europa central i oriental o, a tot estirar, els nacionalismes de les petites nacions sense estat en general, pel fet que aquestes pateixen una por crònica per la seua supervivència. No obstant això, podem dir que els nacionalismes hegemònics de l'Europa occidental són tan diferents dels de l'"altra Europa"? Si atenem a experiències com el tracte als pobles colonitzats no europeus, als refugiats i als apàtrides, als immigrants i, precisament, a les minories nacionals existents al seu si, podem constatar fàcilment que la democràcia representada per les nacions poderoses només s'estén fins a un cert punt: fins al punt de garantir els drets bàsics dels membres de la comunitat nacional dominant. Els qui no pertanyen a aquesta són, en una mesura o altra, ciutadans de segona categoria. I la por per l'existència nacional, generadora de les histèries, també les afecta: el que passa és que en elles és provocada, més que per les experiències d'invasions imperials o d'enfrontaments amb altres grans nacions, per la voluntat centrífuga de les nacionalitats més petites sobre les quals domina. Com no veure en la reacció dels membres del PP suecà un exemple més de l'histèric nacionalisme espanyolista que afecta sobretot (però no només, ai!) el partit liderat per Mariano Rajoy? Com no interpretar la derrota electoral del 2004 com el fet traumàtic no digerit pels populars que ha originat la radicalització d'un espanyolisme ja de per si prou radical? Com no apreciar en la manera com el PP monopolitza el debat polític amb el tema nacional una voluntat de defugir tant l'autocrítica com un enfocament realista dels problemes en joc? Perquè precisament les dues vies per a sortir de la histèria són, a parer del pensador hongarès, en primer lloc mantenir una actitud crítica envers u mateix i envers la pròpia nació, sense obviar els episodis històrics més desagradables on nosaltres o els nostres han estat involucrats (i ací Bibó està pensant sobretot en el paper de la societat hongaresa davant l'extermini dels jueus); i en segon lloc, el reconeixement de la igual dignitat de les altres nacionalitats amb les quals ens veiem forçats a conviure.

Siga com siga, cal recordar, també amb Bibó, que ser demòcrata significa, entre altres coses, no tindre por de l'altre. Però per al nacionalista histèric la diferència no constitueix una possibilitat de fer el món més ample, sinó una amenaça. Solament des de l'òptica histèrica es pot entendre una reacció tan desproporcionada i incivilitzada

davant la simple reivindicació que els valencians puguem tenir contacte audiovisual amb gent que parla la nostra mateixa llengua. Si algú té alguna altra explicació que me la done, li ho demane per favor. Perquè és molt trist haver de reconèixer trets feixistes en el comportament de molta de la gent que t'envolta. Però encara ho és més veure com, en la retransmissió per part de la televisió local del ple de l'ajuntament de Sueca, els màxims representants de dos partits suposadament "progressistes" (ERPV i el Bloc, que té l'alcaldia) s'enxarxaven en una lamentable discussió a propòsit de si era el lloc i la manera adequada de realitzar aquesta reivindicació, mentre que els membres del PP estaven d'allò més tranquils, com si la cosa no anara amb ells. Segurament aquesta escena resumeix molt bé la realitat política de la societat valenciana, condemnada a patir una dreta prepotent i autosatisfeta amb la qual sembla que gairebé ningú vol o sap encarar-se.

Enric Gil Muñoz